

Der er bekymringer, der ikke går i opfyldelse

Af: Jacob Folke Rasmussen

Denne artikel handler om, hvordan vi i den bedste mening ofte kommer til at bruge ekstraordinære begivenheder, der har udspillet sig i et barns liv, som en forklaring på nuværende vanskeligheder. Men måske er det ikke altid sådan?

Ekstraordinære begivenheder

Mange børn vokser op med ekstraordinære begivenheder som en del af deres barndom. Det kan være børn, hvis forældre kæmper med misbrug, psykisk sygdom eller fattigdom. Det kan også være børn, som mister en forælder, eller det kan være børn, som har måttet flygte fra krig og forfølgelse i deres oprindelseslande.

Sådanne ekstraordinære begivenheder bliver en del af børnenes samlede livsfortælling. I mødet med institutioner og skoler kommer begivenhederne også til at indgå i de fortællinger, der udspiller blandt de professionelle. Det gør de af mindst to grunde. Den ene af disse grunde er hensigtsmæssig og udviklende, mens den anden kan være uhensigtsmæssig og begrænsende.

Der er derfor god grund til, at vi som professionelle er opmærksomme på den baggrund, som vores fortællinger om et barn udspiller sig på. Ligeledes bør vi være helt på det rene med, om vi formidler fortællingerne af den ene

eller den anden grund. Lad os derfor kigger nærmere på de to grunde, startende med den hensigtsmæssige.

At fremme solidariteten

Der kan være god grund til at have øje for ekstraordinære begivenheder i et barns liv, hvis kendskabet til disse begivenheder kan nuancere vores billede af, hvad barnet har brug for. Kendskabet kan også gøre os bedre til at finde frem til konstruktive forklaringer på barnets handlinger. En øget forståelse for den barnets historik og erfaringer kan på denne måde hjælpe os til at blive mindre irriterede over tilsyneladende uhensigtsmæssige reaktioner. Sidst men ikke mindst kan et kendskab til barnets historie bidrage til, at vi ikke uforvarende kommer til at aktivere et tema, som barnet har ubehagelige og måske endda traumatiske erfaringer i forhold til.

Evnen til at positionere os solidarisk med et barn på baggrund af ekstraordinære begivenheder i fortiden er veludviklet hos de fleste, som arbejder indenfor de pædagogiske fag. Somme tider er den endda lidt for veludviklet, hvilket vi skal se i de følgende eksempler. Disse viser, hvordan vi i den bedste mening kan komme til at skabe professionelle fortællinger, som er uhensigtsmæssige og begrænsende.

Alan og Ben

Den amerikanske psykolog Salomon Asch har udformet et eksperiment, der illustrerer, hvilken betydning oplysningernes rækkefølge har for det billede, vi danner af et andet menneske. Kig på beskrivelserne af Alan og Ben

herunder, og prøv at registrere din umiddelbare opfattelse af dem hver især. Hvem af dem, synes du bedst om?

Alan:
intelligent - flittig - impulsiv - kritisk - stædig – misundelig

Ben:
misundelig – impulsiv - stædig - kritisk - flittig – intelligent

Rækkefølgens betydning

De fleste af os vil synes bedst om Alan, selvom de seks personlighedstræk, der står ud for de to personer, er ens. Ændringen i rækkefølgen gør imidlertid en forskel, fordi de første personlighedstræk, der beskrives, kommer til at sætte de følgende i et forskelligt lys. Når vi ved, at Alan er intelligent og flittig, kan vi godt bære over med hans stædighed. Den hjælper ham måske endda til at nå sine mål? Modsat kan det give anledning til uro, når vi til sidst i beskrivelsen af Ben erfarer, at han er intelligent. En misundelig og impulsiv person, der tilmed er intelligent. Det lyder som en farlig cocktail.

Men hvad betyder denne viden for vores møde med børn i daginstitutioner og skoler, der har ekstraordinære begivenheder i deres liv? Den betyder, at vi må være opmærksomme på, om vores nuværende vurderinger af børnenes hensigter og ressourcer påvirkes af disse begivenheder. De ekstraordinære begivenheder vil med en særlig styrke træde frem i vores mentale billeder af barnet. Både fordi begivenhederne i kraft af deres afvigelse fra det ordinære i sig selv tiltrækker sig vores opmærksomhed, og fordi fortællingerne om de særlige forhold formodentlig ankom til institutionen inden barnet selv gjorde sin entré.

Dette enten i form af overleveringspapirer, via psykologiske beskrivelser eller som en del af lokale snak.

Parallelt til eksemplet med Allan og Ben vil disse begivenheder dermed ligge først i kæden af erfaringer, som vi har omkring disse børn. Der vil derfor være en tendens til, at vi kigger på fremtidige situationer i lyset af de ekstraordinære begivenheder.

Salim og farveblyanterne

I bogen "Narrativ teori i pædagogers praksis" giver Trine Kjær Krog et eksempel på, hvordan den forhistorie, der skabes i kraft af, at et barn har en anden kulturel baggrund, i sig selv kan skabe en forforståelse, som måske viser sig ikke at holde stik. Eksemplet handler om en pædagog, som en dag var blevet meget vred på en dreng med muslimsk baggrund, fordi han ikke ville samle sine farver sammen, da der skulle spises frokost. Pædagogens umiddelbare konklusion var, at drenges modstand mod at følge hendes anvisninger, udsprang af en manglende respekt for hende, fordi hun var kvinde.

Om det videre forløb skriver Trine Kjær Krog:

"I en efterfølgende fælles refleksion, viste det sig, at pædagogen aldrig havde hørt drengen udtrykke direkte, at han ikke respekterede kvinder. Hun byggede sin antagelse på det forhold, at drengens far virkede religiøs på en streng ortodoks måde som følge af sin fremtoning med flagrende hvide gevandter og langt fuldskæg. Hun kunne ikke komme i tanke om noget i drengens ordvalg i situationen, som underbyggede hypotesen. Derfor begyndte hun at lede efter andre årsager til, at drengen havde nægtet at samle

sine farver sammen. Pædagogen kom frem til, at han muligvis ikke havde lyst til at pakke farverne sammen, fordi han var godt i gang med at tegne. Da pædagogen kom frem til den tolkning, blev hun ikke længere vred, når hun tænkte over episoden” (1 s.216)

Kædet sammen med Alan og Ben eksperimentet, fortæller eksemplet os, at begivenheden ”nægte at pakke sine farver sammen”, tager sig forskellige ud, alt efter hvilken begivenhedskæde den indgår i:

Salims familie er ortodokse muslimer

Muslimske mænd og drenge respekter ikke danske kvinder

Salim nægtede at pakke farverne sammen, da Anne bad ham om det

Salim er god til at tegne

Anne havde glemt at minde børnene om, at der var 5 minutter til oprydningen skulle begynde

Salim nægtede at pakke farverne sammen, da Anne bad ham om det

Narrative fejlslutninger

Pædagogen Annes forhastede konklusion, om at Salim ikke respekterede hende, fordi hun var kvinde, er et eksempel på det, som den israelsk-amerikanske psykolog Daniel Kahneman kalder en narrativ fejlslutning.

I sin bog ”At tænke hurtigt og langsomt” skriver Kahneman følgende om dette fænomen: ”Narrative fejlslutninger opstår uundgåeligt på baggrund af vores fortsatte bestræbelser på at forstå verden og give mening til den. De forklarende historier, som folk finder mest overbevisende og fængslende, er enkle, og de fokuserer på nogle få iøjnefaldende hændelser. Vi mennesker narrer konstant os selv ved at konstruere spinkle beskrivelser af fortiden og tro, at de er sande.”
(2 s. 239)

Så hvad skal vi gøre?

At vores mulige narrative fejlslutninger kan få os til at se sammenhænge, der ikke nødvendigvis findes, rejser et oplagt spørgsmål om, hvilken pædagogisk praksis det vil give mening at navigere ud fra, hvis vi vil håndtere dette. Jeg har ofte talt med lærere og pædagoger, som på baggrund af ovenstående tanker har valgt en strategi om at ville have så lidt baggrundsinformation om et barn og dets familie som muligt inden opstarten i institutionen. Strategien handler om bedre at kunne danne sig sine egne indtryk. Andre er på baggrund af den nye viden blevet i tvivl om, hvorvidt samarbejdet mellem eksempelvis familievejledere og skole/institution er en god idé, fordi et sådant samarbejde i en god mening ofte bringer fortællinger fra familiesfæren ind i institutionen.

Jeg tror ikke, at vejen frem er, at afskære sig selv fra information. Som beskrevet først i denne artikel, kan den rette information brugt på den rigtige måde bidrage til at udvide de professionelles forståelse for barnets situation og dermed føre til nye handlemuligheder. Det er først, når vi danner konklusioner uden forankring i det, der sker her og nu i samspillet mellem os selv og barnet, at vi risikerer at drage fejlslutninger, som kan være uhensigtsmæssige og hæmme barnets udviklingsmuligheder.

At holde begge muligheder åbne

En mere farbar vej kunne være, at holde begge muligheder åbne – at den ekstraordinære begivenhed både kunne og ikke kunne spille en rolle for den aktuelle situation. En måde at hjælpe hinanden i en personalegruppe til at foretage en reflekteret skelnen mellem de to scenarier kan være, at man med passende mellemrum taler specifik om de børn, som har ekstraordinære begivenheder i deres livsfortællinger. Dette med henblik på at få talt om, hvordan det går med balancen mellem at udvise rettidig opmærksomhed overfor de effekter, som de ekstraordinære begivenheder reelt har, og risikoen for, at vi kommer til at drage fejlslutninger mellem begivenheden og barnets nuværende situation.

Kollegiale spørgsmål:

Følgende er ideer til spørgsmål, man kan stille, hvis man som kollegaer vil hjælpe hinanden til at udfolde de perspektiver, der i personalegruppen findes på fortællingerne om ekstraordinære begivenheder:

- 1) Hvilke børn har vi i gruppen / klassen, som har ekstraordinære begivenheder og vilkår med i deres livsfortællinger?
- 2) Hvilke fordele og ulemper er der ved at kende til disse forhistorier?
- 3) Hvilken effekt har kendskabet til forhistorien på vores syn på barnet og på vores handlinger over for ham eller hende?
- 4) Hvem af os er mon mest påvirket af forhistorien om barnet og familien?
Fordi vedkommende har øje for hvad ...?
- 5) I hvilke tilfælde opleves det som rettidig omsorg, at inddrage vores viden om de ekstraordinære begivenheder i vores handling overfor barnet og familien? Fordi begivenhederne stadig påvirker barnet og familie på hvilken måde, og hvilke konkrete eksempler findes der på dette?
- 6) Findes der eksempler på fejlslutninger, hvor forhistorien frister os til at drage konklusioner, som ikke udspringer af episoder, der aktuelt finder sted i gruppen / klassen?
- 7) Ville vi tale om handlingerne på samme måde, hvis et barn uden en ekstraordinær forhistorie udførte dem?
- 8) Hvem af os er mon mindst påvirket af forhistorien om barnet og familien?
Fordi vedkommende i stedet fokuserer på hvad ...?

Sammenhængen er ikke givet på forhånd

Livets skæbneveje er ofte uransagelige, og selvom det kan være et faktum, at oplevelsen af ekstraordinære begivenheder kan øge ens risiko for at få problemer med visse aspekter af livet fremover, så lærer ovenstående os måske, at det er vigtigt at huske på, at sammenhængen ikke er kausal eller naturgivet.

Man kan godt ende med at klare sig godt, selvom ens forældre har haft deres at slås med, man kan godt have mistet en forælder og alligevel være psykisk stærk, og man kan godt have en muslimsk baggrund og alligevel respektere kvinder. Der er masser af bekymringer, der ikke går i opfyldelse.

Litteratur:

1:

Ritchie, Tom: *Narrativ teori i pædagogers praksis*.
Billesø & Baltzer 2012

2:

Kahneman, Daniel: *At tænke hurtigt og langsomt*.
Lindhardt og Ringhof 2013

Tak til Mark Twain for inspiration til artiklens titel ud fra følgende fine betragtning, som han ofte citeres for: "Bekymringer har jeg haft mange af i mit liv. De fleste blev dog aldrig til noget"

Vil du vide mere om det narrative perspektiv?

Hvis du på baggrund af denne artikel er blevet interesseret i at lære mere om det narrative perspektiv, så findes der flere artikler på Narrativ Selskabs hjemmeside.

Her finder du også information om kurser og temadage, der giver deltagerne mulighed for at tilegne sig viden om narrativ teori og for at træne de narrative metoder i praksis.

